

A magyarországi nem keresztény felekezetek vallásföldrajzi vizsgálata

Pete József¹

1. Bevezetés a vallásföldrajzba

A vallásföldrajz „a föld népességének vallás szerinti megoszlásával, vallási hovatartozásával, a különböző térségek, országok vallási viszonyaival, továbbá a természeti-társadalmi jelenségek és a vallások (vallási nézetek, szerveződések) kölcsönös kapcsolataival, térségi problémáival foglalkozik”. (Hunyadi 2002. p. 359. – Kiemelés az eredetiben.) Lehetséges felosztása: általános, ágazati, regionális és történeti vallásföldrajz. Jelen munka kísérletet tesz a magyarországi nem keresztény felekezetek komplex vallásföldrajzi bemutatására. Előadásomban a nem keresztény felekezetek elhatárolása kizárólag módszertani okokból történt meg. A keresztény felekezetektől elkülönített, de együttes tárgyalásuk ugyanis még nem feszíti szét a terjedelmi kereteket.² A dolgozat már létező statisztikai, szociológiai, vallástudományi adatbázisok alapján igyekszik képet alkotni Magyarország mai vallásföldrajzának ezen szegmenséről.³

2. A nem keresztény felekezetek Magyarországon

Magyarország lakosságának vallási megoszlása igen heterogén. A vallási sokszínűség (diverzitás) tekintetében az index értéke 0,468, ami igen magasnak tekinthető.⁴ Köszönhető ez nagyrészt a rendszerváltás környékén megélnékváló vallási érdeklődésnek, új vallási jelenségek és mozgalmak megjelenésének vagy „láthatóvá válásának”.⁵ Ezen tényezőkhöz járul az ország nyitottabbá, átjárhatóbbá válása, az eszmék és emberek szabadabb mozgása, a kommunikációs eszközök viharos terjedése és fejlődése. Mindezek következtében Magyarországon az ezredfordulón megjelent a „vallási piac”, a világnézeti konkurencia (Tomka 1999), megtalálható a világ valamennyi jelentősebb vallása, felekezete.⁶ Megállapítható, hogy ezen vallások, felekezetek demográfiai súlya igen csekély: 26 438 fő

---

¹ Doktorandusz. PTE TTK FDI. Témavezető: Dr. Wilhelm Zoltán tanszékvezető egyetemi docens.

² Nem keresztény felekezetnek a 2001. évi népszámlálás felvételében a „Többi nem keresztény istenhiten alapuló vallások”, „Az örök világtörvényt hirdető vallások” és a „Természeti és további vallások” néven elkülönített vallásokat tekintetem. Megjelölésükre – az izraelita vallás kivételével – alkalmazhatóbbnak vélem a mérvadó szakirodalomban bevett „új vallási mozgalom, közösség” elnevezést (Kamarás é. n.; Kamarás, 1999), mint a pejoratív „szekta, kiségyház” megnevezést. Ezt az elnevezést még a keleti vallásokra is érvényesnek tekintik, mivel azok az „eredetinek nem autentikus, felhígított meghamisított változatai” (Kamarás 1999. p. 561).

³ Legfontosabb adatbázisként a 2001. évi népszámlálás vallási adatai (Népszámlálás 2001/26., 2004.; Népszámlálás 2001/5, 2002), valamint a Szegedi Tudományegyetem Vallástudományi Tanszékén készült vizsgálat (Török 2004) eredményei szolgáltak.

⁴ Az index megmutatja, hogy mennyi annak a valószínűsége, hogy két különböző felekezetű ember találkozzon. Kiszámítási módját ld.: Bajmócy 2004.

⁵ „Alig kétséges, hogy ez részben annak a tömegkommunikációs gyakorlatnak a következménye, amely az új vallásokat és vallási közösségeket szenzációnak, „hírnek” tekinti. (...) Ugyanez alighanem az új felekezetek és vallási közösségek társadalmi arányának felülbecsüléséhez is vezet” (Tomka 2000. p. 34). Ez azonban nem zárja ki a fenti állítást, mely szerint a népszámlálási adatok alapján alulbecsült értékeket kapunk ezen közösségekre...

⁶ A népszámlálás mintegy 260, a vallásszociológiai felmérés mintegy 140 felekezetet, egyházi közösséget különített el Magyarországon. (Népszámlálás 2001/26.; Török 2004)

vallotta magát ezen felekezetek hívének. Ez a 7 584 175 keresztény 0,35 %-át sem éri el, az össznépesség 0,25 %-a (Népszámlálás 2001/26)!⁷

Elsősorban azonban célszerű röviden áttekinteni e felekezetek néhány fontosabb jellemzőjét (ld.: Függelék). Meghatározás szempontjából legfontosabb a vallási tradíciók mentén elhelyezni ezen felekezeteket. A mintegy 40 vallási közösség közül 2 keresztény, 2 zsidó, 2 iszlám, 4 hindu, 8 buddhista, 1-1 bahá'i és taoista, 3 ősmagyar, 5 hagyományos (ókori, pogány, okkultista, stb.), 12 pedig egyéb (spiritizta, gnosztikus, egyesítő, eredeti, ismeretlen) tradíciót követ. A legsokszínűbbnek a különböző indiai eredetű vallások tűnnek. Magyarországi megjelenését tekintve szinte mindegyik új vallási jelenségnek tekinthető (3 a 80-as évek előtt is létezett, 9 a 80-as években, 16 pedig 1990 után jött létre; 12 megjelenése ismeretlen) (Török 2004). Éppen ezért érvényes rájuk több, az új vallási mozgalmakra jellemző ismertető jegy. Ezek közül vallásföldrajzi szempontból megemlítendő a kis méret és az osztársadalmitól eltérő összetételű tagság (Kamarás 1999, 1. sz. táblázat).⁸

A továbbiakban a nem keresztény, istenhiten alapuló (3.) és az örök világtörvényt hirdető vallások (4.) néhány szegmensét vizsgálom, majd kísérletet teszek néhány vallásföldrajzi következtetés levonására (5.).⁹

1. táblázat: A nem-keresztény felekezetek híveinek kor szerinti megoszlása, 2001 (Népszámlálás 2001/26 alapján saját szerkesztés)

	Az egyes korcsoportokhoz tartozók aránya (%)			
	0-14	15-39	40-59	60-x
Nem keresztény, egyistenhívő	9,91	32,24	25,61	32,24
Örök világtörvényt hirdető	10,16	55,86	25,19	8,79
Többi felekezet	13,21	49,42	27,33	10,04
Magyarország	16,62	35,05	27,92	20,41

3. Nem keresztény, istenhiten alapuló vallások

3.1. A zsidóság

Magyarországi megjelenését tekintve a nem-keresztény felekezetek közül időben az elsőnek tekinthető a zsidóság.¹⁰ Magyarországi történetét, elterjedését könyvtárnyi irodalom tárgyalja,¹¹ így most csak a leglényegesebb vallásföldrajzi tényekre kívánok reflektálni. Ennek részletesebb tárgyalását segíti, hogy a magyarországi nem-keresztény felekezetek

⁷ Dogmatikailag – szoros értelemben véve – nem számít keresztény felekezetnek a Magyarországi Arany Rózsakereszt Vallásközösség, a Magyarországi Jehova Tanúi Egyház, Az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza (Mormonok), sőt a Magyarországi Unitárius Egyház sem. Ezekkel együtt a hívek összlétszáma meghaladja az 55 000 főt is (Népszámlálás 2001/26).

⁸ A 15-39 éves korosztály felülreprezentáltsága, a fiatal- és időskorúak alulreprezentáltsága az izraelita felekezet nélkül még nyilvánvalóbb lenne!

⁹ A népszámlálásban „A felsoroltak közé nem tartozó természeti és további vallások” címszó alatt szereplő felekezetekkel terjedelmi okokból részletesebben nem foglalkozom.

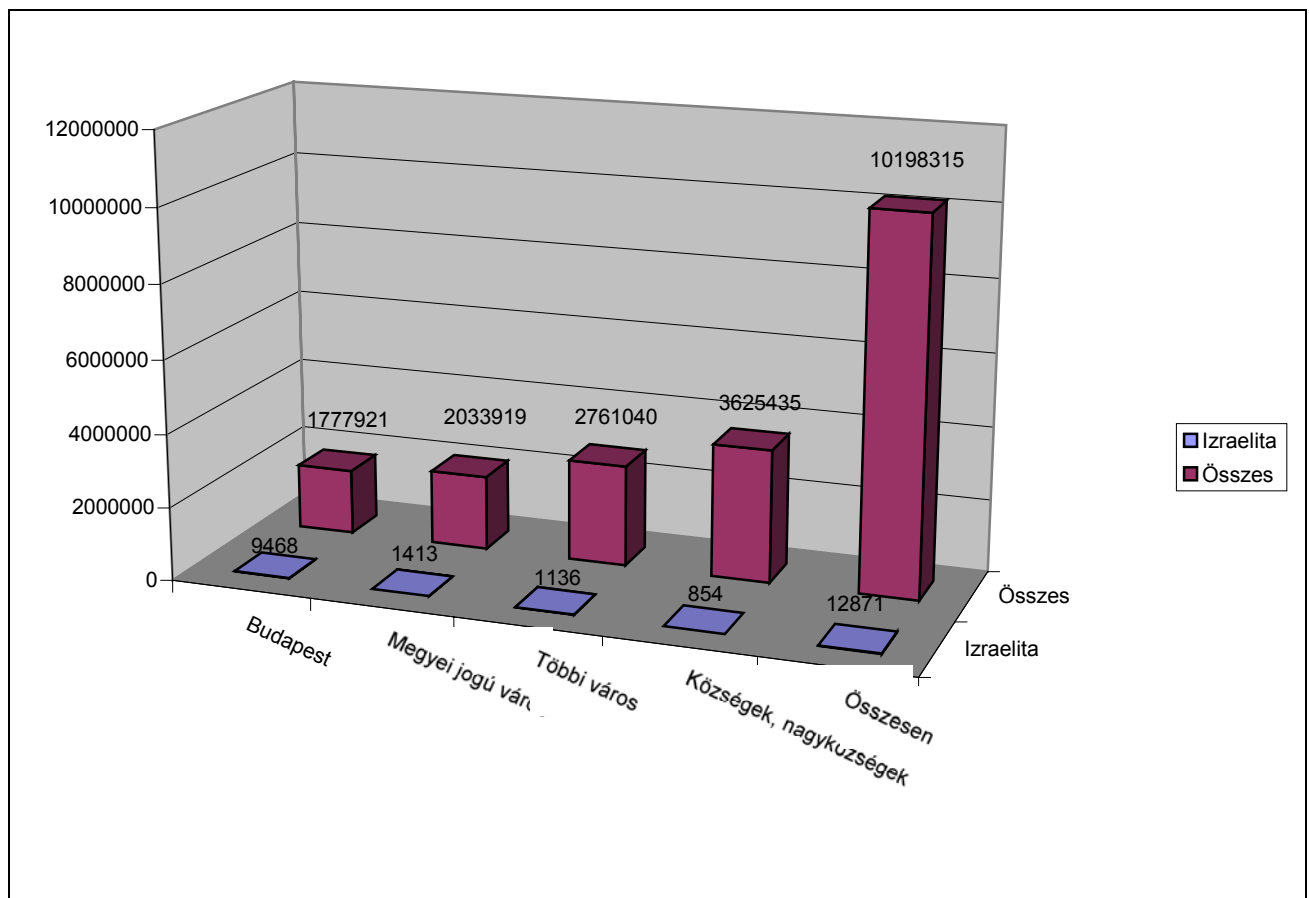
¹⁰ Nemzetiségként való bejegyzésére – többek között – 2005-ben is történt kísérlet. A közelmúltban ez eredménytelenül zárult. A 2001. évi népszámlálás alkalmával azonban több mint hétszázan zsidó nemzetiségűnek vallották magukat. (Riba 2005).

¹¹ Néhány általános, összefoglaló munka a teljesség igénye nélkül: Gonda L. (1992): A zsidóság Magyarországon, 1526-1945. Pannonica, Bp.; Csiki T. (1999): Városi zsidóság Északkelet- és Kelet-Magyarországon. Osiris, Bp.

közül egyedüliként – történelmi jelentősége okán is – a népszámlálás a zsidóságról települési szintű adatokat közölt.¹²

1991-ban alakult meg zsidó felezeti csúcsszerveként, mintegy ernyőszervezetként a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége. 1994-ben önállósult a Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség.¹³

Az eredendően urbanizált magyarországi zsidóság a holokausztot követően területileg, településileg tovább koncentrált (2. sz. ábra). Amíg az össznépességen belül a csökkenő lélekszámú településtípusokkal növekedett a lakosság összlétszáma, addig a zsidóság esetében éppen ellenkezőleg: a kisebb lélekszámú településtípusokban a zsidóság összlétszáma egyre csökkent. Hasonló területi koncentrációt figyelhetünk meg regionális bontásban is (3. sz. ábra).

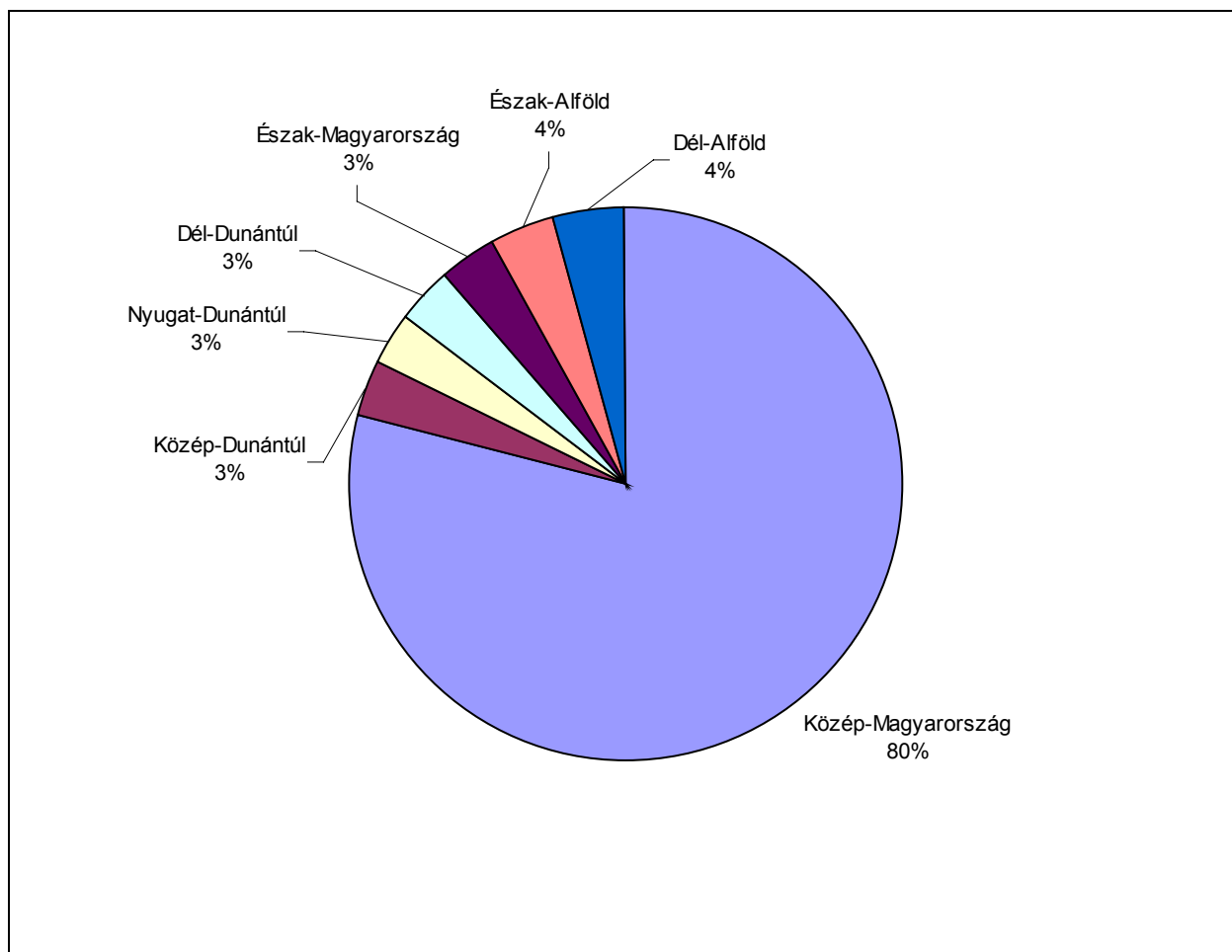
2. ábra: Az izraelita népesség településtípusonkénti megoszlása, 2001 (Népszámlálás 2001/5)

Szintén a holokauszt következményének tekinthető a zsidóság kiemelkedően magas átlagéletkora. Az össznépesség átlagos életkora 39,2 év, míg az izraeliták átlagos életkora megközelíti az 53 évet (Népszámlálás 2001/5).

¹² Lélekszámát tekintve igencsak megoszlának a vélemények: a népszámlálás adatai szerint 2001-ben 12871 izraelita élt Magyarországon. A háláchikus értelemben zsidónak tekintett (zsidó anyától származó) személyek száma 1995-ben 65-70 000-re volt becsülhető (Haraszti 2001-2002). Szociológiai vizsgálatok 64-210000 közötti létszámot adnak meg. A Budapesti Zsidó Hitközség, a legnagyobb magyarországi zsidó közösség látókörébe 3800 adózó, azaz önkéntes kultuszjáradékot fizető család tartozik. Ez utóbbi számadat – 6 fős családokkal számolva – 22800 fős közösséget valószínűsít (Schweitzer 2003).

¹³ Más források szerint továbbra is tagja a Mazsihisz-nek (Balogh – Gergely 2005). A közelmúltban szakadt ki a Mazsihisz-ből az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség. A Keszthelyi Izraelita Hitközséget – kiválása révén – a bíróság törölte a nyilvántartásból (Izsák 2006).

A többi, jelen dolgozatban vizsgált felekezettel szemben egyedi jellemzője az izraelita felekezetnek a történelmi egyház mivoltából fakadó térlefedő jellege (Tomka é. n.). 1945 után hat községkerületre, ezen belül 75 hitközségre tagolódott (Gergely 2001).¹⁴ 1995-ben Magyarországon 43 zsinagóga és imaház üzemelt, ebből 23 Budapesten (6 ortodox és 17 neológ), 20 vidéken (Kollega Tarsoly 1997). A szövetséghez – a 2003-as választás és tisztújítás adatai szerint – 27 vidéki és 2 fővárosi hitközség tartozik. A vidékiek közül 12 a Dunántúlon, 10 a Duna–Tisza-közén, 5 pedig a Tiszántúlon található.

3. ábra: Az izraelita népesség regionális megoszlása, 2001 (Népszámlálás 2001/5)

3.2. Az iszlám Magyarországon

Az 1910. évi népszámlálás adatai szerint a történelmi Magyarországon 757 mohamedán élt.¹⁵ Az iszlám vallást a magyar törvényhozás 1916-ban elismert vallásnak nyilvánította. A Monarchia összeomlása után Magyarországon letelepedett bosnyák muzulmánokkal mintegy kétezer főre növekvő magyarországi iszlám közösség tagjai 1931-

¹⁴ Budapesti (hozzávetőlegesen Budapest, Pest és Nógrád megye), Észak-Dunántúli (Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém, Komárom-Esztergom és Fejér megye), Dél-Dunántúli (Baranya, Somogy, Tolna, Zala megye), Alföldi (Bács-Kiskun, Csongrád, Békés és Jász-Nagykun-Szolnok megye), Tiszántúli (Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megye), valamint Észak-Magyarországi (Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megye). A felosztás csupán 1991-ig létezett (Schweizter 2003).

¹⁵ A szűkebb Magyarországon (Horvátország-Szlavónia nélkül) 553 muszlim élt.

ben megalapították Budapesten a Gül Babáról elnevezett Budai Független Magyar Autonóm Iszlám Vallásközösséget (Kollega Tarsoly I. 1997).

Az iszlám magyarországi képviselői két egyházi közösség tagjai: a Magyar Iszlám Közösség és a Magyarországi Muszlimok Egyháza. A Magyar Iszlám Közösség tagjai csak magyar állampolgárok lehetnek. Hivatalos magyarországi működését 1988-ban kezdte meg. A rendszerváltáskor mintegy 200 tagot számlált (Mihályffy 1991). A Magyarországi Muszlimok Egyháza 2000-ben alakult meg, mely jóval kisebb befolyással rendelkezik (Török 2004).

3.3. A bahá'i hit

Az iráni eredetű, szinkretista jellegű – magát a legfiatalabb világvallásként aposztrofáló – bahá'i hit Magyarországon 1913-ban jelent meg, amikor az alapító, Bahá'u'lláh legidősebb fia, Abdul'l-Bahá, a Mester a Magyar Teozófiai Társaság meghívására Magyarországon járt. Az első – és sokáig egyetlen – budapesti bahá'i gyülekezet 1933-ban jött létre. A 30-as években a közösséget több misszionárius is meglátogatta. Ennek köszönhető, hogy 1939-ben a bahá'i közösség megalapította a „helyi szellemi gyülekezetet”, mely 1950-ben a Belügyminisztérium nyomására megszűnt. A közösség hatóköre igen szűknek tekinthető, mivel létszáma sosem haladta meg a 15 főt (Lederer 1989).¹⁶ A magyarországi bahá'i közösség csak az 1980-as években elevenedett fel ismét (Kollega Tarsoly 1997). Budapesti csoportja 1990-ben alakult újjá (Török 2004).

4. Az örök világtörvényt hirdető vallások

4.1. A hinduizmus Magyarországon

Az ind filozófia – és vallás - magyarországi térnyerésének első állomásait talán a hindu vallási irodalom alkotásainak illetve a hindu vallásgyakorlatra jellemző jogának a befogadása jelentette (Ruzsa 1987).

Magyarországon a hinduizmus vaisnava ága vált ismertté. Az első bhakti-jogával foglalkozó csoport a 70-es évek végén alakult meg, de a kezdeti években illegalitásban működött. A hivatalos bejegyzésre 1998-ben került sor, Magyar Vaisnava Hindu Misszió néven, 130 alapító taggal és közel 500 pártoló taggal.¹⁷

A hinduizmus igazán látható és jellegadó irányzata azonban a – szintén a vaisnava ághoz tartozó – Krisna-tudat. Az alapító – évezredes előzmények után – Bhaktivedanta Swami Prabhupada 1966-ban létrehozta a Krisna-tudatú Hívők Nemzetközi Társaságát (ISKCON). Célja: a Bhagavad-gita és a Krisna-hit terjesztése Nyugaton (Rosa 1991).

Magyarországon a rendszerváltáskor váltak „láthatóvá”, de már 1976 óta vannak Krisna-hívők. A közösség a rendszerváltás előtt illegalitásban működött, s részben ennek is köszönhetően a mozgalmon belüli válság következtében szakadás történt. A 80-as évek közepén újra kezdték működésüket, hivatalosan azonban csak 1989-től jegyeztették be magukat.¹⁸ 1991-től éles támadásoknak voltak kitéve, melynek hatására 1992-ben az Országgyűlés a Krisna-tudatot destruktív szektának nyilvánította és megvonta tőlük – is – az

---

¹⁶ A közösség kizárólag zsidó származású tagokból állt. Egy akkori tagjelölt szerint: „Akkoriban Budapesten bárminek jobb volt lenni, mint zsidónak, még baháinak is.” (U. o. p. 91.)

¹⁷ Rác 2001-2002. Megjegyzendő, hogy ebben az időben már működött két másik hindu közösség is: Om Vishwa Guru Deep Hindu Mandir – Mahaprabhuj az Egyetemes Guru Hindu Vallási Közösség (1990.), és a Magyarországi Ökumenikus Vaisnava Egyház (1993). (Kollega Tarsoly, 1997.)

¹⁸ Ekkoriban létszámuk még csak 25 tagot és kb. 150 érdeklődőt számlált (Weininger 1991).

állami támogatást. A közösség a támadókkal szemben jogait bírósági úton érvényesítette (Tasi 2001-2002; Kamarás é. n.).¹⁹

A közösség magyarországi „beágyazottságát” jelzi, hogy 1995-ben a szigorú előírásokat betartó Krisna-hívők létszámát 150-re, a hozzájuk közel állók körét 600-ra (Kamarás 1998), a 90-es évek végén pedig 6-700-ra és 2-3000 főre becsülték (Kamarás 1999).²⁰ A népszámlálás 949 fős adata valószínűleg az előbbit fedi le. A volt szocialista országok között arányát és elfogadottságát tekintve a magyarországi krisnások állnak az élen (Kamarás 1998). Magyarországon négy templomuk (Somogyvámos, Budapest, Debrecen, Szolnok) és tizenöt prédikálóközpontjuk van (Balogh – Gergely 2005).²¹ Nyilvános megmutatkozásuk ezeken a *bázisokon* kívül a *kirajzó csoport* (a nagyvárosok utcáin látható, zenélő, táncoló, kegytárgyakat, könyveket árusító és adományokat gyűjtő szerzetesek). Nem nehéz ebben a kettősségben a katolikus egyházra jellemző stabilis világi papság és mobilis szerzetes-papság kettősére ráismerni (Barabás 2002.; Tomka é. n.)!²²

4.2. A buddhizmus Magyarországon

A buddhizmus magyarországi története Kőrösi Csoma Sándorral „kezdődött”, akit – a nyugati világban egyedüliként – buddhista szentté avattak 1933-ban, Tokióban. A magyarországi buddhizmus sokáig az ő kultuszának ápolását, műveinek gondozását jelentette. A valódi gyökerek azonban a polgárosodó Magyarország egyes értelmiségi rétegeinek intellektuális útkereséseiben keresendők. Köreikben a második világháború előtti korszakban a buddhizmus „eredeti” hinajána (theravádin) irányzata a jellemző (Farkas 2001).

A szovjet korszakban a magyarországi buddhizmus helyzete gyökeresen megváltozott. 1951-től a Buddhista Misszió illetve a vele szorosan együtt járó Árja Maitréja Mandala Rend a térség egyetlen ilyen közössége, kelet-európai központja lett, a hivatalos elismerést is megszerezve. A 70-es évektől a Misszió egyre sokszínűbb lett, gyűjtőhelyévé válva mindenfajta okkult, misztikus irányzatnak, hippimozgalomnak, ellenzékiiségnek (Farkas 1998; Farkas 2001-2002).

A rendszerváltás minden szempontból új helyzetet teremtett a magyarországi buddhista közösség számára: megszűnt a – kényszerű – monolitikus jellege, de egysége is. Eszmeiségét tekintve a buddhizmus harmadik ágának a tibeti tantrájána (vadszrajana) irányzatnak a feltűnése hozott változást (Farkas 2001-2002). A Misszióban a felszentelt rendtagok száma ekkor csupán néhány tucat volt, a hívek száma viszont már meghaladta az ezret.²³

Becslések szerint a különböző buddhista közösségek együttes létszáma az ezredfordulón 2000 fő körül lehetett (Kamarás 1999).²⁴ A népszámlálás 2001-ben 5223

¹⁹ A közösség szervezetében, felépítésében az üzleti életből ismert *multi level marketing* és redisztribúciós rendszer elemei is felismerhetők (Barabás 2002).

²⁰ Más becslések 300 szerzetest és 2000 gyülekezeti tagot említene (Sivarama 2000) és mintegy 10–12 000 fős „holdudvarról” számolnak be (Tasi 2001-2002).

²¹ Mindezek ellenére egyes szociológusok megállapítása szerint „a krisna-tudat vallása rendkívül alacsony vonzerővel rendelkezik a nyugati világ országaiban, a hazai és a kelet-közép-európai országok társadalmi megítélésében egyaránt”. Ez a vallási piac telítődésével a krisna-tudat szigorú követelményeivel és egzotikumával is magyarázható (Barabás 2002. p. 71).

²² Ugyanakkor a gazdasági hasznosság, sikeresség és a transzcendencia iránti vallásos vágy egyesítésével új adaptációs modellt is alkotott a nyugati világban (Barabás 2002).

²³ A létszámadatok – mint mindig – itt is rendkívül ingadozóak: egyes források 16 papi rendtagról és mintegy 1000 hívőről számolnak be (Kollega Tarsoly 1997), mások 30 rendtagról, 40 tagjelöltről és több ezer hívőről tudnak (Ferenczy 1991). Ismét mások csak a Buddhista Misszió létszámát mintegy 1500 tagra teszik, nem számítva a környezetéhez tartozó mintegy 3-400 fiatal (Szunyogh 1997).

²⁴ A buddhizmusban nem létezik európai értelemben vett egyház. A különböző irányzat mindegyike különálló, független intézmény, saját eszmerendszerrel (Kárpáty 2001-2002).

buddhistát „talált” Magyarországon. Ennek ellenére hazánk komoly pozícióra tett szert a buddhista világban: 1990-ben Zalaszántón építették fel Kelet-Európa legnagyobb buddhista emlékhelyét, sztúpáját, 1992-ben a dalai láma avatta fel a Nógrád megyei Tar községben Kőrösi Csoma Sándor szimbolikus síremlékét, és 2003-ig összesen hét sztúpa, buddhista kegyhely létesült hazánkban: ez említettek mellett Uszón, Budakeszin és három Budapesten (Kollega Tarsoly 1997, Balogh 2003). Mindvégig azonban a hazai buddhizmus központja Budapest maradt (Farkas 2001-2002). Követői főleg budapesti fiatalok, de minden korosztály és társadalmi réteg megtalálható köreikben. Ma már a legtöbb jobb módú és vállalkozó az egyes buddhista közösségekben található (Kárpáty 2001-2002).

5. Összegzés – a nem keresztény felekezetek térbeli rendje

A nem keresztény felekezetek térbeli rendjét vizsgálva (2. sz. táblázat) elsődlegesen azok marginalitása tűnik ki: Budapest kivételével arányuk csak tized százalékokban mérhető! Ennek magyarázata igen egyszerű: a nem keresztény vallások mintegy felét kitevő zsidóság Budapesten koncentrálódik. A főváros kiemelkedő szerepe nélkülük is kimutatható (0,52%), de mégis kisebb.

2. táblázat: A nem keresztény felekezetek területi megoszlása, 2001 (Népszámlálás 2001/5 alapján saját szerkesztés)

	Nem keresztények aránya az egyházhoz tartozókon belül	Az izraeliták	Más istenhívők	Az örök világtörvény híveinek	A felsoroltak közé nem tartozók
		aránya a nem keresztényeken belül			
<i>Budapest</i>	1,35%	61,33%	12,85%	22,15%	3,68%
<i>Bács-Kiskun</i>	0,14%	33,11%	14,43%	44,10%	8,36%
<i>Baranya</i>	0,25%	26,68%	25,92%	39,64%	7,75%
<i>Békés</i>	0,18%	17,28%	43,55%	30,65%	8,53%
<i>Borsod-Abaúj-Zemplén</i>	0,13%	33,93%	24,87%	30,48%	10,71%
<i>Csongrád</i>	0,29%	30,70%	27,56%	33,26%	8,49%
<i>Fejér</i>	0,21%	28,24%	24,73%	36,64%	10,38%
<i>Győr-Moson-Sopron</i>	0,15%	28,57%	15,87%	37,21%	18,34%
<i>Hajdú-Bihar</i>	0,20%	34,55%	20,65%	36,98%	7,83%
<i>Heves</i>	0,16%	22,38%	9,49%	61,80%	6,33%
<i>Jász-Nagykun-Szolnok</i>	0,17%	26,08%	23,58%	45,12%	5,22%
<i>Komárom-Esztergom</i>	0,14%	29,11%	23,42%	41,14%	6,33%
<i>Nógrád</i>	0,19%	25,82%	15,43%	34,42%	24,33%
<i>Pest</i>	0,34%	24,85%	12,34%	27,37%	35,44%
<i>Somogy</i>	0,19%	26,90%	18,92%	50,83%	3,34%
<i>Szabolcs-Szatmár-Bereg</i>	0,06%	35,94%	22,50%	26,88%	14,69%
<i>Tolna</i>	0,15%	18,89%	13,03%	48,21%	19,87%
<i>Vas</i>	0,12%	43,37%	21,15%	33,69%	1,79%
<i>Veszprém</i>	0,13%	34,77%	14,97%	46,45%	3,81%

Zala	0,12%	44,52%	14,52%	37,74%	3,23%
Összesen	0,36%	47,18%	15,72%	28,36%	8,74%
Vidék		31,35%	19,99%	38,24%	10,42%

A vidéki, nem keresztény népeiséget vizsgálva a nem keresztények közül az izraeliták átlagon felül reprezentáltak Vas, Veszprém Zala, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Ez figyelemre méltó egybeesést mutat a zsidó lakosság 19. századi bevándorlási irányjaival és 20. század eleji elhelyezkedésével (Beluszky 1996).

A többi egyistenhívő vallás követői ugyanezen kategórián belül Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád és Fejér, de különösen Békés megyében felülreprezentáltak. Ennek mértéke nem számottevő, de további vizsgálatot igényel.

Az örök világtörvényt követő vallások hívei jóval a vidéki átlag felett jelennek meg Bács-Kiskun, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok és Somogy megyében, valamint Tolnában és Veszprémben. Előbbiek egybeesnek a krisnások legfontosabb vidéki központjaival, így elegendő magyarázatul szolgálnak a jelenségre. A felsoroltak közé nem tartozó vallások felülreprezentáltsága (Győr-Moson-Sopron, Nógrád, Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Tolna megyében) szintén további vizsgálatokat igényel.

Függelék: A magyarországi nem-keresztény felekezetek (2004) (Török P. (2004), Népszámlálás 2001/26.)

Név	Adó* (2001)	Tradíció	Népszámlálás (2001) (fő)
ANKH	445	Ősi egyiptomi	
A Tan kapuja Buddhista Egyház	1146	buddhizmus	
Buddhista Misszió, Mairteya Rend	963	buddhizmus	224
Egyesítő Egyház	54	keresztény	94
Egyetemes Szeretet Egyháza	107	Nincs, spiritizmus	51
Emberi Lehetőség Független Szellemi Rend	33	nincs	7
Forrás Egyháza	24	Buddhista, taoista, keresztény, holisztikus	21
Idegen, Fejlettebb Intelligenciákban Hívők Közössége Egyház			46
Karma Decsen Őzel Ling Tibeti Buddhista Közösség	3309	buddhista	65
Kelta-Wicca Hagyományörzők Egyháza		Természetkultusz, újpogányság	23
Kozmosz Univerzális Szeretet Egyház	12	Protestáns?	8
Lélek Egyház	-	-	-
Magyar Boszorkányszövetség	-	Okkultizmus, mágia	22
Magyar Iszlám Közösség	239	iszlám	3201 (muszlim)
Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitköztség	281	judaizmus	1249 (ortodox zsidó)
Magyarországi Bahá'í Közösség	124	Bahá'í	112
Magyarországi Csan Buddhista Közösség	94	buddhizmus	25 (csan buddhista)

Magyarországi Karma-Kagyüpa Közösség	368	buddhizmus	26
Magyarországi Krisna-Tudatú Hívők Közössége	5134	hinduizmus	949
Magyarországi Muszlimok Egyháza	12	iszlám	-
Magyarországi Pantholokatholikus Tradicionális Egyház		Más istenhiten alapuló	7
Magyarországi Szciantológia Egyház	659	Független kinyilatkoztatott tradíció	592
Magyarországi Xuyun Buddhista Chan Központi Egyház	-	buddhizmus	-
Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége	6461	judaizmus	11622 (izraelita, az ortodoxok nélkül)
Magyar Taoista Egyház	516	taoizmus	118
Magyar Vaisnava Hindu Misszió	102	hinduizmus	8
Magyar Vallás Közössége	27	ősmagyar	288
Om Vishwa Guru Deep Hindu Mandur Mahaprabhuji a Világmindenség Guruja Hindu Vallási Közösség és Szellemi Iskola	452	hinduizmus	6
Ősmagyar Egyház	268	Ősmagyar	-
Ősmagyar Táltos Egyház	2	ősmagyar	284
Rime Tenzin Sedrup Ling Rime Buddhista Centrum	-	buddhizmus	24
Sodalitas Mithraica Hitvalló Egyház	-	Kultusz és misztérium	-
Szangye Menlai Gedün, a Gyógyító Buddha Közössége	147	buddhizmus	-
A Tiszta Lelkű Emberek Egyháza	78	keresztény	-
Univerzum Egyháza	146	Ősmagyar, hun	39
Vishwa NirmalaDharma Magyarországi Közössége	76	hindu	39
Ananda Marga (Tantra Yoga) (nem bejegyzett, regisztrált)	-	Szociospirituális mozgalom	-
Menóra Messiási Közösség	-	Judaizmus és kereszténység	-
Sri Chinmoy Alapítvány Meditációs Központ (nem bejegyzett)	-	Keresztény, hindu, buddhista	-
Univerzális Élet (nem bejegyzett)	-	Őskeresztény, felekezeti kötöttség nélkül	-

* A személyi jövedelemadó 1 %-át az adott egyháznak felajánlók száma

Irodalomjegyzék

- Bajmócy P. (2004): A nemzetiségi és vallási szerkezet változása Magyarországon a XX. Században. In: A magyar földrajz kurrens eredményei. II Magyar Földrajzi Konferencia, Szeged, 2004. szeptember 2-4. – Táj, tér, tervezés. Geográfus doktoranduszok VIII. országos konferenciája. Szeged, 2004. szeptember 4-5. Szeged, 2004. szeptember 2-5. Szerk.: Barton G. és Dormány G. SZTE TTK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, Szeged. (CD-ROM)
- Balogh M. (2003): Nem keresztény eredetű vallási közösségek In: Kulcsár K. – Bayer J. (szerk.) (2003), pp. 295-298.

- Balogh M. – Gergely J. (2005): Egyházak és egyházpolitika, 1790-2005. In: Balogh M. – Gergely J. (2005): Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790-2005 (Dokumentumok) I. (História Könyvtár. Okmánytárak 2.) pp. 25-123.
- Barabás M. (2002): A krisna-tudat szervezete (tevékenységi stratégiája és adaptációs mintája). Kultúra és Közösség, III. folyam, VI. évf. II. szám. Pp. 69-75.
- Beluszky P. (1996): A zsidó lakosság területi elhelyezkedésének néhány jellemzője a két világháború közötti Magyarországon. In: Tér – Gazdaság – Társadalom. Huszonkét tanulmány Berényi Istvánnak. Szerk.: Dövényi Z. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Bp. pp. 317-338.
- Böhm A. (1999): A XX. századi magyar társadalom. Korona K., Bp.
- Farkas A. M. (1998): Buddhizmus Magyarországon avagy az alternatív vallásosság egy típusának anatómiája. MTA Politikai Tudományok Intézete Etnoregionális Kutatóközpont, Bp. (MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont Munkafüzetek 50.)
- Farkas A. M. (2001-2002): A magyarországi buddhizmus története és főbb jellemzői. KÉK Kultúra és Közösség. Művelődéseméleti folyóirat. III. folyam, V-VI. évf., 2001. IV. – 2002. I. szám. pp. 107-123.
- Ferenczy É. (1991): A Buddhista Misszió. In: Gesztelyi T. (szerk.) (1991) pp. 175-177.
- Gergely J. (2001): Az egyházak és az egyházpolitika 1945-től a rendszerváltásig. In: Magyar Kódex 6. Magyarok a 20. században. Magyarország művelődéstörténete 1918-2000. Főszerk.: Szentpéteri J. Enciklopédia Humana Egyesület, Bp. pp. 310-321.
- Gesztelyi T. (szerk.) (1991): Egyházak és vallások a mai Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Bp. 211 p.
- Haraszi Gy. (2001-2002): Megszabadulástól rendszerváltásig (1945-2000). A magyarországi zsidóság történetének vázlata a második világháború végétől napjainkig. Kultúra és Közösség, III. folyam, V-VI. évf. 2001. IV – 2002. I. sz. pp. 73-81.
- Hunyadi L. (2002): Általános vallásföldrajz. In: Általános társadalomföldrajz I. Szerk.: Tóth József. Dialóg - Campus, Bp., - Pécs, pp. 359-381.
- Izsák N. (2006): Ó, szövetség! Vita a zsidó hitközségek jogállásáról. HVG, 2006. június 17. pp. 108-111.
- Kamarás I. (1998): Krisnások Magyarországon. Iskolakultúra, Bp. 390 p.
- Kamarás I. (1999): Új vallási mozgalmak világszerte és Magyarországon. Magyar Tudomány, 1999/5. pp. 560-569.
- Kamarás I. (é. n.): Új vallási közösségek és a Magyar Katolikus Egyház. www.uniworld.hu
- Kárpáty Á. A magyarországi buddhizmus alternatívái. A „legnépszerűbb” buddhista irányzatok rövid bemutatása. Kultúra és Közösség, III. folyam, V-VI. évf. 2001. IV-2002. I. szám pp. 125-133.
- Kollega Tarsoly I. (Főszerk.) (1997): Magyarország a XX. században II. kötet. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság: Babits Kiadó, Szekszárd. pp. 287-326. (A vonatkozó fejezeteket Balogh M., Bencze I. és Ladányi S. írta.)
- Kulcsár K. – Bayer J. (szerk.) (2003): Magyar Tudománytár 4. kötet. Társadalom, politika, jogrend. MTA Társadalomkutató Központ, Kossuth K., Bp.
- Lederer Gy. (1989): Baháizmus Budapesten. Keletkutatás, 1989. ősz. Pp. 81-96.
- Mihályffy B. (1991): A Magyar Iszlám Közösség. In: Gesztelyi T. (szerk.) (1991) pp. 182-187.
- Népszámlálás 2001/5 (2002): Vallás, felekezet. Fősztályvezető: Czibulka Z. KSH, Bp.
- Népszámlálás 2001/26 (2004): A népesség adatai kiemelt vallások, felekezetek szerint. Összeállította: Bojer A. – Dévai Gy. – Nagy F. – Nagy O. – Nott G. KSH, Bp.
- Rác G. (2001-2002) (Bhakti Kamala Titha): Magyar Vaisnava Hindu Misszió. Kultúra és Közösség. Művelődéseméleti folyóirat. III. folyam, V-VI. évf. 2001. IV. – 2002. I. szám pp. 149-153.
- Riba I. (2005): Alírási kényszer. Zsidó nemzetiség Magyarországon? HVG, 2005. november 5. pp. 119-123.
- Rosa, G. de (1991): Vallások, szekták és a kereszténység. SZIT, Bp. 238 p.
- Ruzsa, F. (1987): Az ind filozófia Magyarországon. In: Bethlenfalvy G. – Puskás I (szerk.): India magyar szemmel. Indiai Nagykövetség, Bp. pp. 35-39.
- Schweitzer G. (2000): Az izraelita felekezet és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége. In: Kulcsár K. Bayer J. (szerk.) (2003), pp. 279-288.
- Sivarama S (2000): Krisna-hívóként Magyarországon. In Szabó L. – Tomka M. – Horváth P. (szerk.) (2000), pp. 313-323.
- Szabó L. – Tomka M. – Horváth P. (szerk.) (2000): „... és akik mást hisznek?” Hívek és egyházak egymásról. Balassi K., Bp. 323 p.
- Szunyogh Sz. (1997): Világvallások Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 248 p.
- Tasi I. (2001-2002): Táncoló fehér elefántok. KÉK Kultúra és Közösség. Művelődéseméleti folyóirat. III. folyam, V-VI. évf. 2001. IV. – 2002. I. szám pp. 141-148.
- Tomka M. (é. n.): A vallás szerepe az interkulturális kommunikációban. Vallásföldrajz és a vallási kultúrák regionalitása. UNIWORLD Közhasznú Egyesület. Kultúrák Közötti Kommunikáció Szabadegyeteme. Összehasonlító vallástudomány és kultúrák közötti kommunikáció. <http://nyitottegyetem.phil-inst.hu>
- Tomka M. (1999): A magyar vallási helyzet öt dimenziója. Magyar Tudomány, 1999/5. pp. 549-559.

- Tomka M. (2000): Felekezeti különbségek a közvéleményben. In: Szabó L. – Tomka M. – Horváth P. (szerk.) (2000): pp. 32-52.
- Török P. (2004): Magyarországi vallási kalauz 2004. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Weininger G. (1991): A Magyarországi Krisna-tudatú Hívók Közössége. In: Gesztelyi T. (szerk.) (1991) pp. 160-168.